

СТАНОВИЩЕ

относно предложения за защита дисертационен труд
на **Александър Феодоров**
за присъждане на
образователната и научна степен **ДОКТОР**
Професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на
литературата)

Тема на дисертационния труд:

ПРАГМАТИЗЪМ И ЛИТЕРАТУРА . НАВИК, НОРМА, МЕТАФОРА

от проф. д-н **КЛЕО СТЕФАНОВА ПРОТОХРИСТОВА**, Пловдивски
университет “Паисий Хилендарски”

Познавам дисертационен труд на Александър Феодоров още във варианта, предложен за вътрешно обсъждане в края на миналата година. Представеният за публична защита текст съдържа известни редакции, но в основното си съдържание е съотнесим със своята по-ранна версия, така че по неизбежност становището ми ще се препокрие в една или друга степен с тогава написания от мен отзив.

Категорично налагащото се впечатление от дисертацията на Александър Феодоров е за амбициозно начинание, нацелено към високите нива на теоретическа абстракция, в което докторантът е демонстрирал своите завидни професионални качества – систематичност на специализираната подготовка, широкоспектърна хуманитарна образованост и респектиращ мисловен интегритет. Обезпечеността с подобен арсенал изначално гарантира положителните резултати на един научен проект. Към тази обещаваща предпоставеност се прибавя и уместната формулировка на темата, в която стъписващият обхват на заявеното изследователско поле, релацията „прагматизъм – литература”, е подчинен на дисциплиниращата перспектива, определена от съотнесимостта в триадата „навик – норма – метафора”.

Общата представа, която дисертацията създава, е за стройна подреденост, която се проявява както в нейната формална организация, така и в съдържателните

аспекти на изложението. Използвайки като фундамент диахронната схема от просветляващия опус на Джон Дийли „Четири епохи на разбирането”, сполучено избран като навигатор из дебрите на философските търсения, Александър Феодоров идентифицира позицията на Пърс в прехода между модерността и постмодерността, за да я използва като отправна точка за общата характеристика на прагматизма, както и за следващото очертаване на траекторията, по която ще се осъществява рецепцията му през последвалия период, обемащ вече повече от век. Прочитът на прагматизма, предложен от докторанта, е убедителен като компетентност, обезпечен е от стабилно прощудиране на внушителен свод специализирани изследвания, но и още – което е особено важно – той е смирено съобразен с незаобиколими постулати на критиката върху Пърс. И също, този прочит е усърдно съсредоточен и подкупващо грижлив към нюансите, както и към необходимостта от справяне с логически зевове, неизбежно присъщи на философските изследвания.

Докторантът избира като оперативен алгоритъм за изследването си принципа на троичността, основавайки се на Пърсовата концепция за знака не като „сетивно възприемаем обект”, а като „триадично отношение, безразлично към физическия статус на своя обект или непосредствения си произход, като по този начин преодолява деленето между материя и разум”. Излято в непоколебимо ясна структура, последователно оползотворяваща фигурата на триадата, изследването избира като конкретен обект на съсредоточаване три понятия „навик”, „норма” и „метафора”, за да ги рационализира в контекста на Пърсовата философия, при което самата метафора е привидяна като поредна демонстрация на процесуална триадичност със съчетанието на „свобода”, „принуда” и „нарастване”, идентифицирани като „Първичност”, „Вторичност”, и „Третичност”. В съгласие със същия алгоритъм основната обяснителна и аргументационна част на дисертацията е организирана в две части, всяка от които е подчинена на троично членение. Всяка от двете части започват с формулирането на хипотези и завършва със заключение, в което са резюмирани основните изводи. По подобен начин са построени и отделните глави.

Първата част на дисертацията, посветена на философията на Пърс, използва като фундамент зададените в подзаглавието три съдържателни ядра – прагматизъм, еволюция, семиотика, за да обгледа аналитично в съответната последователност доктрината на прагматизма, идеята за еволюцията на мисълта и епистемологичния потенциал на триадичното мислене. По аналогия втората част, която изследва най-общо отношението между прагматизъм и литература, но в частност е посветена на последния елемент от проучваната триада - метафората, е организирана също в три глави, въпреки откровено двусъставния характер на предзададените ѝ цели да

установи „как познаваме литературата чрез прагматизма и семиотиката“ и „как познаваме света прагматистки чрез литературата“. Озаглавена „Прагматизъм и литература: играта на нарастващите значения“ тя се загръща в тристъпно фокусиране върху метафората, което се отгласква от по-обща постановка на съотносимостта между прагматизъм, семиотика и литература, промислена същевременно и в диахронна проекция, където на литературата се гледа като на обект, спрямо който прагматизмът и семиотиката биват валидизирани като метод на изследване. Като за пореден път демонстрира резултатите от системното изучаване на философията на Пърс, едновременно и екстензивно и задълбочено, изложението в тази част проправя аргументационната си траектория през впечатляващ брой опити върху метафората в мисловната система на Пърс, за да отведе до извода, че „метафората е ключов елемент в еволюцията на семиозиса“ и че „в превъплъщенията си, тя поражда нови значения, които под въздействието на навика се превръщат в устойчиви норми“.

Като цяло дисертацията се придържа към модуса на коментарното четене, с проследяване на основните съдържателни ядра, релевантни на темата на изследването, както в първичната им версия във философията на прагматизма, така и през вторичните им рационализации от критическата традиция. Този много продуктивен, но пък рядко прилаган в българската хуманитаристика изследователски принцип има своите несъмнени достойнства, които се отнасят както до надеждността и полезността на провежданото изследване, така и като проява на едно много важно, системно недоглеждано качество като научния етос. Александър Феодоров е внимателен и компетентен читател, с добре развита способност да извлича есенцията от разнообразни теоретически текстове. Преценките му са прецизни, а личните му догадки и „дописвания“ са поднесени деликатно, без неуместни акценти и самопохвали. Доколкото все пак бих си позволила известни препоръки, те са свързани с именно това качество на труда, което в определен момент започва да работи против самия него. Защото „обезгласяването“ на собствената интерпретация може да създаде неправомерно впечатление за приоритет на реферативния момент. В отзива си бях направила препоръка за по-ясна артикулация на изводите и собствените приноси на дисертацията в заключенията към двете части и особено във финалния текст „Игра и постмодерност“, но не без известно разочарование установявам, че докторантът не се е съобразил с нея.

Макар и режима на напълно неамбициозна препоръчителност, ще спомена за пореден път вече изразеното в отзива ми усещане за известна неравностойност между двете части на дисертацията, както и за недостатъчното присъствие на „литература“ (все пак заявена от заглавието) във втората част, където логиката на проекта изисква

присъствието на конкретни примери, онагледяващи иначе убедително защитените теоретични тези. Артистичното оползотворяване на романа Хесе „Играта на стъклени перли“ и на представителния му структурно-тематичен конструкт в аргументационната стратегия на труда подсказва, че докторантът би се справил безпроблемно с подобна задача. Но повтарям, че става дума за препоръка, съобразяването с която далеч не е задължително. Все пак вярвам, то би било уместно при евентуалното издаване на дисертацията като книга.

Независимо от отделните моменти на неудовлетвореност, като цяло дисертацията на Александър Феодоров ми внушава одобрение и респект. Специално бих искала да отбележа положителните си впечатления от безупречното ѝ оформление. Съдържанието е грижливо премислено и освен че гарантира прегледност на подредбата, успява с необичайна за този паратекстуален жанр ефективност да убеди читателя в „неизбежността“ на избрания принцип на структуриране, който при една не така настойчива сугестия би могъл да се окаже предмет ако не на оспорване, то поне на проблематизиране. За благоприятното впечатление от труда допринася значително и акуратно изработеният справочен апарат (списък на съкращенията, фигури, таблици, библиография) носи очертанията на предвидимото бъдеща публикация като монографично издание, което лично аз бих посрещнала с интерес и радост.

В заключение ще препотвърдя високата си оценка за извършеното и постигнатото в представения за защита текст, който с избора на темата, с методологическата си стабилност, с качеството на проведените анализи, както и със значимите си изводи, които отварят нови изследователски перспективи, отговаря напълно на утвърдените изисквания към една докторска дисертация. В съответствие с това препоръчвам Александър Феодоров да бъде удостоен с образователната и научна степен „доктор“ и ще гласувам с удовлетворение и радост в подкрепа на това предложение.

5 декември 2016 г.

Клео Протохристова